

tiska politikens kontinuitet i den nationella frågan citerar statsministern ett fosterländskt uttalande av Axel Danielsson. Det går väl långt då han sålunda söker komma från det ostridiga faktum att socialdemokratin länge ställde sig negativt till försvaret och att en stor del av partiet var negativt även till de nationella värdena. Har hr Hansson glömt Brantings äldre uttalanden, försvarsnihilismen i Fram, som han själv redigerade, eller Höglunds "Det befästa fattighuset"?

Själva förhållandet att socialdemokratin ändrat åsiktter finns ej anledning att kritisera. Partiet har blott genomgått en naturlig och glädjande utveckling. Och det bör öppet och tacksamt erkännas att den nuvarande statsministern hör till dem som mest energiskt arbetat för den klart demokratiska och nationella åskådning som i våra dagar dominerar partiet. Men vad som måste kritiseras är tendensen att tillrättalägga det historiska förloppet. Hr Hansson är ingen Mussolini, som genom några ord i ett tal tvingar den svenska historieforskningen till systematisk förfälskning; ur den synpunkten är hans påståenden betydelselösa. De är farliga därför att de visar en så uppenbar vilja att förvanska fakta till partiets ära.

I slutet av sitt anförande övergick statsministern till sitt traditionella sätt att tala. Hans uttalanden om socialisering är goda exempel på en meningslöshet som genom sin fulländning nästan blir originell. Partiet utgår från "arbetarrörelsens efterkrigsprogram, där den effektiva användningen av de produktiva tillgångarna för att möjliggöra en ökning av hela folkets välstånd göres till det centrala kravet och företagsformen blir en fråga om hur effektiviteten bäst kan utvinna. Det har så uttryckligt som möjligt sagts att den enskilda företagsamheten kan räkna med allt det utrymme för sina insatser som motsvarar dess förmåga att tjäna den angivna samhällsliga uppgiften". Det är välfärdspolitik i nyformulering; man säger helt enkelt att man vill det goda. Men likväl påstår hr Hansson att "socialiseringen varit och är ett element i vår åskådning och politik". Blott en viss "förskjutning" från tidigare har ägt rum. År 1897 hette det att socialdemokratin "vill sätta sig i besittning av den offentliga makten och efter hand förvandla till samhällelig egendom alla produktionsmedlen — transportmedlen, skogarna, gruvorna, bruken, maskinerna, fabriken, jorden". Om begreppet "socialisering" anses täcka såväl 1897 års program som hr Hanssons formulering år 1946, förstår man väl påståendet att partiet aldrig ändrat åsikt.

Wienkongressen och vår tid

HAROLD NICOLSONS senaste bok — The Congress of Vienna — behandlar den europeiska storpolitiken under årtiondet efter Napoleons misslyckade fälttåg mot Ryssland 1812 och stannar särskilt vid Wienkongressen 1814—1815. Arbetet är av intresse främst därför att det skrivits under intrycket av de senaste årens händelser: allianserna mellan de makter som bekämpade Tyskland och dess bundsförvanter, dessa makters fullständiga seger och de allt starkare motsättningar som framträtt segrarna emellan. Genom en undertitel, "en studie i allierad enighet", framhäver också Nicolson att hans syfte till stor del är att göra och egga läsaren att göra jämförelser med vår egen tid. Några nyheter av vetenskapligt intresse bjuder boken inte på. Ej heller hör den till sin författares mest lyckade alster. Nicolson är som alltid intelligent och elegant, men draget av ytlighet är i detta fall relativt starkt framträdande. Detta hindrar inte att hans skildringar och paralleller med samtiden är både roliga och upplysande.

Det är oundvikligt, skriver Nicolson, att parterna i en allians som formats för att besegra en gemensam fiende undviker att yppa sina mål i förväg. "Förverkligandet av dessa mål måste uppenbarligen bero på den slutliga segerns art; blir segern ofullständig, finner man kanske att man fordrat för litet; blir den fullständig, finner man att man fordrat för mycket. Dessutom uppstår, eftersom det även under de mest gynnsamma förhållanden är svårt att bevara enighet, en naturlig tendens att till efter segern uppskjuta debatten av frågor som med säkerhet måste leda till misshälligheter." Redan av detta skäl är det nära nog ofrånkomligt att de allierade i ett stort krig omedelbart efter motståndarens fall skall börja tvister inbördes och efter en kort tid grupperar sig i skilda läger. För den allmänna, icke alltför upplysta opinionen blir utvecklingen under skedet närmast efter segern därför alltid en desillusion. Före det definitiva avgörandet betonas enigheten med alldeles särskild styrka, efter avgörandet blir det snabbt tydligt för alla att denna enighet främst var negativ, bestod i fiendskap mot en och samma, icke i vänskap mellan de samverkande.

Efter Paris erövring och Napoleons fall i mars och april 1814 uppstod omedelbart brytningar mellan de allierade. De i egentlig mening franska problemen löstes emellertid förvånande snabbt; bourbonerna återinsattes som härskare i Talleyrands regi, och Frankrike fick fred på utomordentligt billiga villkor. Svårare blev det att nå enighet om nyordningen, eller rättare restaurationen, i Europa. Kongressen i Wien, som med vissa avbrott varade från oktober 1814 till juni 1815, blev utgångspunkten för ett av de mest invecklade och betydelsefulla diplomatiska spel i historien. Resultatet blev en uppgörelse som, med alla sina påtagliga brister, i huvuddragen kan sägas ha blivit bestående åtminstone till omkring 1860.

I många punkter erinras man vid studiet av dessa händelser om den nuvarande situationen. Procedurfrågorna, som i Paris 1946 i det väsentliga avgjorts på ett par veckor, blev i Wien lösta först efter mer än tre månader. Till stor del gällde det då, som nu, vilken ställning som de i kriget besegrade skulle inta. Den franske delegaten Talleyrands stora triumf var att han genom att splittra de förut allierade småningom lyckades förändra det fyrmannautskott som ledde kongressens arbete och som omfattade segrarna England, Ryssland, Preussen och Österrike, till ett femmannautskott med Frankrike som medlem. När kongressen därpå efter på allvar övergick till sakfrågorna blev konflikten akut. En av de främsta tvistefrågorna var om ett stort Polen skulle upprättas. Förslagsställaren var kejsar Alexander, som lovade att ett dylikt Polen, trots personalunion med Ryssland, skulle utrustas med fria och nästan demokratiska institutioner; hans motståndare, främst Castlereagh, befarade att detta Polen i realiteten skulle bli en rysk provins, vilket också blev fallet med det — till omfånget starkt begränsade — Kongresspolen som slutligen etablerades. Här förelåg samma problem som år 1945—1946 i fråga om en rad till Ryssland gränsande, formellt fria stater. Rysslands fordringar beträffande Polen och Preussens rörande expansion i Sachsen ledde till den märkliga alliansen mellan segermakterna Österrike och England och det nysse besegrade Frankrike i januari 1815.

Ett ögonblick syntes ett nytt krig hota, men en kompromiss uppnåddes. Sedan därefter Napoleons återvändande från Elba starkt enhetskänslan, kunde kongressen slutföra sitt arbete.

Såsom hjältarna i dramat framstår enligt Nicolson Talleyrand och den engelske utrikesministern Castlereagh. Den förre representerar den raffinerade skickligheten, den senare rättsinriktningen och klokheden på lång sikt. Nicolson har härvid starkt påverkats både av Duff Coopers Talleyrandbiografi och Charles Websters apologetiska, men icke desto mindre vetenskapligt banbrytande analys av Castlereaghs politik. Metternich behandlas snarast med förakt, vilket kanske delvis förklaras av att Nicolson icke bland sina källor har Srbiks betydande biografi över den österrikiske kanslern.

Talleyrands ryktbara segrar på kongressen betingades, utom av diplomatisk duglighet, framför allt av två allmänna omständigheter. Dels oenigheten mellan segrarna; efter kort tid kom härigenom Frankrike att betraktas mera som en potentiell bundsförvant än som en nyss besegrad fiende. Dels av den franska statsledningens förmåga att göra sig urarva gentemot Napoleon; Ludvig XVIII och hans ministrar uppträdde som företrädare för ett nytt — och samtidigt gammalt — Frankrike, som likaväl som de allierade makterna var fiender till det Frankrike som identifierats med den napoleonska regimen. Över huvud firade möjligheten för ett land att genom ett regimskifte återvinna sin oskuld triumfer på Wienkongressen. En jämförelse med dagens läge ligger nära till hands. För Tyskland och Japan har en snabb upprättelse varit utesluten, de behandlas genomgående som objekt för de andras förhandlingar och åtgärder. Men för några mindre stater bland de besegrade, särskilt Italien, har det varit möjligt att hastigt tjäna sig upp åtminstone till ett slags mellanställning. De italienska statsmännen uppträder, icke utan framgång, som om Mussolini, fascismen och krigsförklaringen i juni 1940 "egentligen" icke haft något att göra med Italiens folk och italiensk politik. De Gasperi i Paris påminner, med de skiljaktigheter som beror på förändringar i de politiska metoderna, om Talleyrand i Wien.

Den hemliga diplomati som praktiserades 1814—1815 kontrasterar i mycket mot vår tids halvöppna diplomati. Båda metoderna har sina fördelar och nackdelar. Sannolikt spelade de personliga intrigerna större roll för hundra år sedan, möjligt är också att bristen på öppenhet och på offentlig debatt möjliggjorde vissa orättvisor, som den allmänna opinionen i nutiden icke skulle tolerera. På den sistberörda punkten kan dock skillnaden icke

vara stor. Däremot är det troligt att den halvöppna diplomatin åtminstone i vissa fall bidrar att skärpa motsättningarna; statsmännen talar vid konferenserna över sina meddelegaters huvuden till de berörda ländernas folk, och å andra sidan försvarar de folkopinioner som sålunda skapas kompromisser mellan de närmast agerande. Ostridigt är att den hemliga diplomatins avskaffande icke blivit den kungsväg till internationellt samförstånd som ännu för ett par årtionden sedan många drömde om.

Särskilt vid avslutandet av den andra Parisfreden 1815 intog Englands representant, Castlereagh, en dominerande ställning. Utan tvivel kunde han ha vunnit stora direkta vinster för sitt land, både i form av landavträdelser, skadestånd och kommersiella fördelar. Men Castlereagh utgick från att huvudsaken var att åstadkomma en så förnuftig, så "rättvis" fred att de internationella motsättningarna mildrades och England fick en stabil och aktad ställning. England, som med större seghet än någon annan makt bekämpat Napoleon, arbetade alltså för en fred "utan segrare eller besegrade" och återlämnade den ojämfrörligt största delen av sina koloniala erövringar. För Napoleon tedde sig detta orimligt. Han misstänkte att Castlereagh antingen var mutad eller fullständigt oduglig. På St Helena skrev han: "Vilken fred har England undertecknat — efter tjuguarvs krig, efter alla sina utgifter, efter allt det understöd som givits åt den gemensamma saken? Castlereagh hade kontinenten till sitt förfogande. Den fred han har slutit är det slags fred han skulle ha tvungits till om han blivit besegrad. Jag kunde knappast ha behandlat honom värre, om jag hade segrat i stället. Var det okunnighet eller

korruption som drev Castlereagh till att handla på detta sätt. Han fördelade segerbytet mellan kontinentens suveräner utan att fordra något för sitt eget land."

Om Hitler nu levat på ett St Helena skulle han säkerligen ha resonerat om Englands och Amerikas politik på samma sätt. För honom skulle det ha tett sig vansinnigt att de anglosachsiska statsmännen, i stället för att utnyttja segern till erövringar, arbetade på att ge självständighet åt Filippinerna, Egypten och Indien. Men dessa statsmän anser sig likafullt verka i sitt eget lands intresse då de genom en generös och humanitär politik vill möjliggöra en varaktig fred. Exemplet visar bättre än långa utläggningar det enfaldiga i talet om att alla stater i grunden är likadana, eftersom de arbetar för sitt eget lands intresse. Det väsentliga är den föreställning som ett folk och dess ledare gör sig om detta intresse och i vad mån de ser det som en faktor bland många vid arbetet på en förnuftig organisations av världen.

Herbert Tingsten